

«فرهنگ‌سازی محیط زیست - بخش اول»، (دکتر مصطفی سهراب پور)

وضعیت آگاهیهای عمومی در مورد مسائل زیست‌محیطی در کشورهای صنعتی و یا در حال توسعه رشد بسیار قابل توجهی داشته و در نتیجه کیفیت محیط‌زیست در آن کشور رو به ارتقاء و پیشرفت بوده و در نتیجه رشد و توسعه اکوتوریسم نیز همراه با آن اتفاق افتاده است. در کشور ما وضعیت و حساسیتهای زیست‌محیطی مردم و مسئولین در حد و سطح نازلی قرار دارند. جنگل‌های کشور همراه با تالاب‌ها، رودخانه‌ها، حیات‌وحش، ماهیها و دیگر ظواهر طبیعی ایران در حال زوال و نابودی قرار دارند. قسمتی از مسئله مربوط به نبود یا کمبود اطلاعات زیست‌محیطی مردم می‌باشد. در این گزارش آموزش‌های اولیه برای نوآموزان و دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان در چهارده موضوع مختلف ارائه شده است. حیات وحش ایران شامل حیوانات منقرض شده و یا حیوانات و پرندگان و ماهیهای در حال انقراض شامل هیجده گونه مطرح شده و لیست انواع گونه‌های حیوانی در حال انقراض IUCN ایران ارائه شده است. قسمت دوم و یا نیمه پنهان موضوع تخریب‌های زیست محیطی به دلیل مشخص نبودن و عدم مرزبندی منافع فردی در تقابل با منابع عمومی در مسائل زیست محیطی مطرح می‌شوند. به این دلیل افراد و یا ارگان‌ها بسادگی و بدون هر گونه کنترل و عقوبتی می‌توانند لطامات دهشتناکی به جنگل‌ها، کوهستان‌ها، رودخانه‌ها، تالاب‌ها، حیات وحش و غیره وارد آورند.

قوانین زیست محیطی ایران شامل قانون شکار و صید، قانون جلوگیری از آلودگی هوا، قانون تعزیرات اسلامی، قانون حفظ کاربری اراضی و باغ‌ها، حفاظت از دریا و رودخانه و قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخائر جنگلی و مدیریت آبریان و مجموعه قوانین و تعهدات مختلف بین‌المللی تعهد شده توسط کشور ایران شامل کنفرانس‌های استکهلم، ریو، ژوهانسبورگ، رامسر، واشنگتن، کویت، مونترال، نیویورک، مارپل و غیره نیز در این گزارش ارائه شده است. بالاخره در این گزارش از دیگر عوامل تأثیرگذار بر محیط‌زیست کشور شامل تب خدمات واسطه‌گری، بحران مصرف انرژی و بنزین، تخریب پارک‌ها و باغ‌های شهرها نیز بحث شده نتایج و راهکارهایی نیز برای جلوگیری از انهدام قطعی محیط زیست کشور ارائه شده است.

در جمع‌بندی موضوع گزارش و نیاز به فرهنگ‌سازی محیط زیست در ایران به نظر می‌رسد که مجموعه‌ای از عوامل و فاکتورها در جامعه ما وضعیت نابسامان محیط‌زیست ما را رقم زده است. برخی از این عوامل عبارتند از:

- کمبود اطلاع و نازل بودن فرهنگ عمومی نسبت به اهمیت حفظ و گسترش محیط زیست
- عدم ارتباط نزدیک ما با محیط زیست طبیعی و موجودات زنده (در تمام کشور حتی یک باغ‌وحش استاندارد وجود ندارد).
- کسب منافع عظیم افراد و گروه‌ها از طریق بهره‌برداری نامشروع از منابع طبیعی (چوب جنگل، تخریب‌های منابع و یا مراتع با چرای بی‌رویه دام، غارت شن و ماسه رودخانه‌ها و شکار و ماهیگیری قاچاق، و آلودن و تخریب زیستگاه‌های طبیعی حیات وحش) و نابود کردن موقعیت‌های عمومی و درازمدت اقتصادی و زیست محیطی از قبیل اکوتوریسم و غیره به نفع منافع گذرای ارگان‌ها و یا افراد متنفذ و معدود

کمبود متخصصین زیست‌شناسی زیست ما را رقم زده است. برخی از این عوامل عبارتند از:

- کمبود اطلاع و نازل بودن فرهنگ عمومی نسبت به اهمیت حفظ و گسترش محیط زیست
- عدم ارتباط نزدیک ما با محیط زیست طبیعی و موجودات زنده (در تمام کشور حتی یک باغ‌وحش استاندارد وجود ندارد).
- کسب منافع عظیم افراد و گروه‌ها از طریق بهره‌برداری نامشروع از منابع طبیعی (چوب جنگل، تخریب‌های منابع و یا مراتع با چرای بی‌رویه دام، غارت شن و ماسه رودخانه‌ها و شکار و ماهیگیری قاچاق، و آلودن و تخریب زیستگاه‌های طبیعی حیات وحش) و

نابود کردن موقعیت‌های عمومی و درازمدت اقتصادی و زیست محیطی از قبیل اکوتوریسم و غیره به نفع منافع گذرای ارگان‌ها و یا افراد متنفذ و معدود

- کمبود متخصصین زیست‌شناسی، پرندشناسی، گیاه‌شناسی، حشره‌شناسی، سم‌شناسی و غیره برای طرح و تبیین مسائل مختلف زیست‌محیطی برای مردم و دست‌اندرکاران.

- از طرف دیگر فصل الخطاب معضلات زیست محیطی ما به ساختار اداری غیرعلمی و غیراجرایی سازمان محیط زیست مربوط می‌شود. این سازمان در صورت دارا بودن اطلاعات علمی و تخصصی و محیطی می‌توانست مانند سازمان‌های مشابه در دیگر کشورها به عنوان یک ارگان کنترل‌کننده عوامل مخرب و آلاینده محیط زیست عمل نماید. ولی به دلیل عدم احاطه به مسائل علمی و تخصصی از یک طرف و تأثیرپذیری سیاسی از مسائل از طرف دیگر این سازمان بعضاً به عنوان یک ناظر بی‌تفاوت و یا حتی در مواردی نقش توجیه‌کننده تخلفات زیست محیطی برخی از وزارتخانه‌ها، ارگان‌ها و صنایع بزرگ و غیره را ایفا می‌نماید (۲۲-۲۳). در فصل ۶ این گزارش قوانین زیست محیطی شامل قوانین داخلی و کنوانسیون‌های بین‌المللی که کشور ما امضاءکننده و متعهد به اجرای آنها می‌باشد آورده شده است.

لیست برخی از قوانین داخلی سازمان حفاظت محیط زیست شامل ارائه آموزش‌ها و آگاهی‌های زیست محیطی از طریق صدا و سیما کنترل تردد وسائل نقلیه و حمل و نقل عمومی برای کاهش آلودگی‌های هوا، تا نظارت بر نحوه تعلیف و جلوگیری از تخریب رستنیها و حفظ پارک‌های ملی و جلوگیری از تجاوز و بهره‌برداری از معادن در این گونه مناطق، همچنین جلوگیری از آلوده نمودن آب رودخانه‌ها و تالاب‌های حفاظت شده و شکار غیرمجاز حیوانات در معرض انقراض قرار می‌باشد. در قسمت تعزیرات اسلامی نیز جلوگیری از قطع درختان و گسترش فضای سبز و اخذ جریمه و غیره بر علیه آلوده‌کنندگان رودخانه و غیره ذکر شده، حتی نحوه توسعه شهرها و شهرک‌ها در خارج از اراضی و باغ‌ها و صد البته به دور از پارک‌های ملی توصیه شده است. متأسفانه علیرغم وجود قوانین زیست محیطی و تعزیرات اسلامی موارد عدیده نقض این قوانین در مرکز پارک‌های ملی کشور مانند عبور خط لوله نفت ری- قرچک از داخل پارک ملی سرخ حصار، دوباره کردن پارک ملی گلستان از طریق ایجاد یک جاده عریض در وسط پارک، احداث شهرک زیتون در دل پارک خجیر و بعلاوه کشیدن بزرگراه از کارخانه پارچین تا بزرگراه بابایی از داخل همین پارک، قطع چندین هزار اصله درخت در پارک لویزان در سال ۱۳۸۵ از طرف شهرداری، تصویب طرح احداث جاده نور- بلده - گرمابدر در داخل پارک ملی لار و در قلب ذخائر ژنتیکی البرز مرکزی دیده شده و در نتیجه نيات و عملکرد سازمان حفاظت محیط زیست نسبت به شرح وظائف خود مورد سوال قرار می‌گیرد (۲۴-۲۵).

از طرف دیگر در مفاد و مقررات کنفرانس استکهلم گفته شده که منابع طبیعی زمین باید با مدیریت و برنامه‌ریزی دقیق باید برای نسل‌های بعد نیز حفظ شوند و یا برای کشورهای در حال توسعه ثبات قیمت‌ها و درآمد کافی برای تأمین احتیاجات اولیه از ضروریات حفاظت مدیریت محیط زیست است و با سیاست‌های کنترل جمعیت برای جلوگیری از اثرات سوء بر محیط زیست و یا ارائه آموزش‌های زیست محیطی به جوانان و بزرگسالان از طریق رسانه‌های عمومی و بالاخره بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصل حفظ وضعیت اکولوژیکی پایدار از دیگر توجیه‌های مفاد این کنفرانس می‌باشد که متأسفانه موارد نقض مقررات کنفرانس استکهلم بوضوح در بسیاری از مسائل روزمره کشور مشاهده می‌شود.

در کنوانسیون رامسر به حفظ و حراست از تالاب‌ها و مراقبت از پرندگان آبی مهاجر با ایجاد قرق‌های طبیعی و افزایش تعداد پرندگان توصیه شده است. در کنوانسیون کویت از حمایت محیط زیست دریایی در برابر منابع آلودگی مستقر در خشکی صحبت شده و تخلیه فاضلاب‌های تصفیه نشده و یا با تصفیه ناقص نهی شده و از امکان پرداخت جبران خسارت سریع و کافی در برابر زیان‌های ناشی از آلودگی‌های محیط زیست به اشخاص حقیقی یا حقوقی صحبت شده است. متأسفانه علیرغم مفاد و مقررات و تعهدات کشوری در قبال این کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌ها موارد متعدد نقض این تعهدات دیده شده. به عنوان مثال مشکلات زیست محیطی و سلامتی ایجاد شده برای ساکنین ده جمال احمد در نزدیکی بندرعباس (۲۲-۲۳) و یا تخلیه اخیر چند صدتن از ضایعات نفتی به خلیج فارس

و نابود شدن تعداد کثیری دلفین و نهنگ و غیره، ادامه تورکشی در مسیر پرواز پرندگان مهاجر در تالاب‌های نزدیک شهر فریدون کنار در مازندران و بالاخره شاهکار اقدامات تخریبی محیط زیست کشور در یکی دو سال گذشته اتفاق افتاد که موسسه‌ای شکار پلنگ در ایران را برای شکارچیان خارجی با هزینه‌های دلاری در مطبوعات تبلیغ کرده بود (۱۲). و بالاخره اجازه احداث ترمینال‌های نفتی در تالاب‌های میانکاله و گمیشان نیز جاده‌کشی در تالاب انزلی از دیگر اقدامات تخریبی محیط زیست کشور و ناقص مقررات و تعهدات رامسر بوده است.